

A HIRDETÉSEK NYELVE

A hirdetések szövege magyar nyelvű volt, ugyanis a lakosság zöme csak ezt a nyelvet értette. Az utcákon történő hirdetés hosszabb dobpergés előzte meg, míg a hirdetés befejeztét 2–3 dobütés jelezte. A hirdetések szövegét a hirdettető szerv munkatársa, vagy maguk az egyéni hirdető írták, illetve sokszor csak lediktálták a kisbírónak. A szövegek a hivatalos fejléces papírtól kezdve az egyszerű füzetből kitépott lapokra, olykor fecnire íródtak. Szövegük az írójuk íráskészségétől, illetve helyesírási ismereteitől függött. A két világháború között a kupuszinai iskolában csak szerb nyelvű oktatás volt, s ez jócskán meglátszik akár a szövegszerkesztéseken, akár az írásmódon, a magyar helyesírás alapvető követelményei ismeretének a hiányán (anjabot, bármiljen, foljamán, foljni, gereblje, Guzsvanj, heljbeli, seljem hernjót tenjészteni). Ugyanakkor a kisbírói állás betöltéséhez elegendő volt pár osztály is, pusztán annyi, hogy az illető személy olvasni tudjon, ne legyen teljesen írástudatlan. A tárgyalt időben magyar betűkkel ellátott írógép nem volt a hirdettetők birtokában, ezért is hiányzik sokszor a gépelt szövegekből a magyar á, í, ó, ü, ű, ö, ő betű.

Az 1953-tól 1955-ig terjedő időszakból fennmaradt szövegek a legpontosabb bizonyítékai annak, hogy milyen nyelvjárási állapot élt a 20. század közepén Kupuszinán. Ezért is történt a szövegek betűhív átírása. Közreadóként el kell mondanom, hogy magam is nyelvjáráskutató vagyok, sokat foglalkoztam a kupuszinai nyelvjárással, és rendkívül fontosnak tartom a helyenként szinte archaikusnak is mondható nyelvjárási anyag közlését.

A hirdetés megszövegezője lehet, hogy más faluból költözött Kupuszinára, s az ő anyanyelvjárásának sajátosságait használta írás közben. Ebből eredeztethetném a többször előforduló ő-zéseket a szövegekben. Azonban a kupuszinai embereket a nyelvhasználatuk miatt ért sérelmek, stigmák is eredményezhettek egy hiperkorrekciós tendenciát, pl. a kupuszinai nyelvjárásból hiányzó ö, ő, ü, ű labiopalatális magánhangzók helyetti e, é, i, í helyén nemegyszer ö, ő, ü hanghasználatot.

A nyelvjárási jelenségek legkirívóbb példái a hangtani realizációk. Ezt a hirdetések szövegeiben az említett magánhangzókat

helyettesítő nyíltabb vokálisok használata igazolja, valamint az a, á helyett álló palócos nyitott á és zártabb ā. Ez utóbbiakra a hirdetések szövegeiben példát nem találunk, hiszen ennek nincs írásos jele a magyar ábécében.

MAGÁNHANGZÓ-REALIZÁCIÓK

- ő → é: adófizeték, béveb, csész, fejés tehén, elkerilheté, igérének, következé, lévé, né, öröltetéknek;
- ü → i: bellil, becsiletés, elkerilheték, érdekikben, értesitjik, felmeriló, kérjik, tólik, szükségik;
- ű → í: físzér, egyszerűén, mívelésre, gömbölyí;
- ü → i: nyíg;

A hiperkorrekció következtében beáll magánhangzó-realizációk:

- é → ő: óló, óles, legkősőbb, szerződés kötős, termelősi,
- é → ö: belöpö,
- e → ö: csörvönkai,
- i → ü: akük, ügyekezen, szülagyi,
- í → ú: lúteres, értesíti,
- í → ü: szárüzi,

Magánhangzónyúlás: lakós, föld.

Magánhangzónyúlás és mássalhangzó-rövidülés: lakóság.

Az *í*-zés előfordulásai is a nyíltabbá válás bizonyítékai: részire, feliből, felin, holdankint, szélire.

MÁSSALHANGZÓ-VÁLTOZÁSOK

A kupuszinai nyelvjárásban erőteljes a mássalhangzó-rövidülés. Mássalhangzó-rövidülések szóvégen általánosak: alat, melet, ot, véget; szóközben: álandó, válat, szálás, felálítva, további, trapban – és ezen esetekben a helyesírási vétség éppen a nyelvjárás alakhasználatnak tudható be. Mint ahogy a hosszú -rr megrövidülése miatt megnyúlik az előtte álló magánhangzó is: ára (arra).

Azonban ezzel a fonetikai jelenséggel ellentétes realizáció, azaz mássalhangzónyúlás is előfordul a hirdetések szövegeiben: bellil, esső, halladéktalanul, méteressek, utánna, különösen, lelkiismeretesen, annélkül, essőtől, mindegjik.

A helyesírási szabályzatnak megfelelően bizonyos mássalhangzó-változásokat írásban nem jelölünk, azonban a pontos nyelvjárási lejegyzés ezt megteszi. A kupuszinai hirdetések írásos alakjában ezt tetten érhetjük. A zöngéesség szerinti részleges hasonulás esetei: aszt, eszt, beszeresztek, jelentség be. Képzéshelyi részleges hasonulást jelöltek a következőkben: különböző, máskülömben. Mássalhangzók összeolvadására is akad írásban „jelölt” példa: utyán, jelennyen, vehettyük. Mássalhangzó-rövidülési példák: othon.

Mássalhangzóhiány lép fel szóvégi toldalék végén: lisztér, bérletér, dinárér, kukoricáé.

Az *l*-ezés példáit találtuk az engedél, melikek, akadál (akadályoz), polva szavakban.

Az *-n* palatalizációja igen erős volt a korábbi években, s ez még írásban is megjelent: Istvány.

A hangűrt, azaz a hiátust a *-j* hang szünteti meg a beszédben, s ez írásban is előfordul: férfijak, harmadikájig, ezidejig, szigorujan, Mária, Csizmadija.

Alaktani sajátosság a *-ban*, *-ben* helyhatározórag *-ba*, *-be* alakú használata: mézsárszékbe (kapható), Bezdáni szigetbe (el lesz adva), (szabadon bolyong a) határba, ucaba, (lakik Petőfi) utcába, barába.

A kupuszinai nyelvjárással egyik jellemző sajátossága az, hogy csak egy határozott névelőt használ. Ennek írásos nyomai: a egyének, a adófizető, a óvoda, a Aszman.

Egy-egy nyelvjárást a szókincse is jellemez. Ez a szókölcsonzés, illetve tájszóhasználat a kupuszinai hirdetésekben is előfordul: melikek (akik), akadál (akadályoz), bacskás, civek, misling, árpadzuk, fasina, szelektor (búzavetőmag-válogató), sztonka (paprikaszár), slóggally (a tűzifának kitermelt fatörzsről levágott vékonyabb ágak), szürü (szérü, cséplésre használható terület), gyérma (kútgémnek való rúd); és néha a szerb környezetnyelv hatása is érezhető: lugár (erdész, szerb szó), dobrovoljac (önkéntes).

A szókészlethez tartoznak a földrajzi nevek is, amelyekből jócskán található a hirdetésekben (lásd feljebb!), mint ahogy a ragadványnevekből is néhány: Klicos, Kerekes, Gulka, Pingász, Purity.

A hirdetések retorikája, hangneme jelzi a hatóságnak a lakossághoz való viszonyulását: ez lehetett értesítő, figyelmeztető, felhívó, fenyegető: szigorúan felhívatik, a legszigorúbban tilos,

szigorúan lesz büntetve, a legszigorúbban lesznek büntetve, büntetés terhe mellett, az emberek közmunkára ki vannak hajtva, pénzbírsággal lesz sújtva, végrehajtás, a végrehajtó jön ki foglalni, büntetés végett be lettek terjesztve az ügyészségnek, mert úgy látszik, a szép szó tovább nem használ; fel lesznek jelentve; át lesznek adva a járási kihágási bíróságnak büntetés végett; aki a legelőre gabonát hord az minden további felszólítás nélkül at lesz adva a bíróságnak. A hirdetések szövegeit betűhíven adom közre.